

Het blanco visitekaartje van Aleksandr Seletsky

Ignas Vandemeulebroucke

In de dertiger jaren van de vorige eeuw leefde in de Sovjet-Unie, in de stad Gorki, een eindspelcomponist, die **Aleksandr I. Seletsky** heette. De man heeft een dertigtal eindspelen op zijn actief en twee daarvan werden in het tweede deel van het FIDE-album 1914-44 opgenomen. Twee andere composities van deze Seletsky kregen een plaatsje in de “bijbel van dominantie”, het boek van eindspel- en studiecomponist Genrik Kasparjan. Dit laatste, alleszins merkwaardige boek (uitgegeven in 1974) is een verzameling van 3.445 studies met als thema de dominantie.

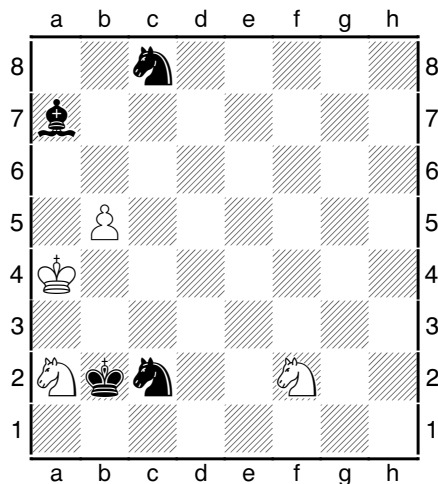
De lezer zou dus kunnen denken dat Seletsky een mooie start had genomen, maar dit is meteen het einde van het verhaal. Van Seletsky is inderdaad bijna niets meer te achterhalen, terwijl er toch voldoende pogingen in het werk gesteld zijn om meer aan de weet te komen. Zelfs in de huidige GOS houdt men de lippen op elkaar, maar of dat wil zeggen dat er niets te vertellen is? Misschien was deze Seletsky het slachtoffer van de heksenjacht, die de Russen in die jaren '30 op z.g. “niet-functionalisten” van de schaakcompositie hebben georganiseerd. Toch weet het grote Caputto-boek nog te vertellen dat Seletsky gestorven (gesneuveld?) is in de Wereldoorlog II, maar hoe, waar en in welke omstandigheden, slachtoffer van de oorlog of van de goelags, dat blijft ons verstoken. In deel 4 “Union Sovietica” van de reeks “El Arte del Estudio” klaagt de Argentijnse schrijver en eindspelkenner Zoilo Caputto inderdaad steen en been dat hij er niet in geslaagd is, ondanks herhaald aandringen, noch foto, noch biografie of andere persoonlijke informatie over Seletsky te hebben verkregen, ondanks zijn vele brieven en aandringen. Er liggen her en der in een aantal boeken een twintigtal eindspelen ter beschikking en die getuigen van een uitstekende kennis van een getalenteerd componist. Maar een foto, een snelle lijntekening, een karikatuur ontbreekt ook. Nog even een sprong in de “Sjachmatni Encyclopedieskii” (editie 1990, onder hoofdredactie van IGM-compositieschaak Viktor Tsjepishny), maar evengoed een vruchteloze. Geen woord over Seletsky en dat is hoogst merkwaardig. Zijn visitekaartje bevat alleen maar een naam, een stad, en is voor rest gewoon blanco. Hadden we het maar aan Victor gevraagd...

Met Victor, een erkende autoriteit in de Sovjet-Unie hebben we enkele lange gesprekken gehad, waarbij hij voor vele taboeonderwerpen niet opzij ging. Het kostte hem zelfs een zware berisping toen hij op het FIDE-PCCC-congres in Graz (1987) zijn brieven tas “verloor” en hij door de Russische ambassade in Wenen uit Oostenrijk werd weggehaald. Toen ging het gerucht dat het opgezet spel was, door de bemoeienissen van de Bulgaarse vertegenwoordiger Vladimir Rangelov op het congres. Die was op wraak uit, toen Victor hem een paar jaartjes voordien (in Sarajewo 1984 was dat) tijdens een hoogdravende tussenkomst op een vergadering plots messcherp en flink bitsig in onverholen Russisch de mond snoerde. Dat heeft Rangelov Victor altijd kwalijk genomen en toen op het congres in Graz de brieven tas van Victor verloren ging of gestolen werd – de portefeuille bevatte alle reis- en andere documenten – verdween ook Rangelov uit Graz en werd later nooit meer op het congres teruggezien. Over het incident staat evenmin een woord ter verklaring in het verslag van de bijeenkomst, maar spreken is zilver, zwijgen is goud... We hebben het nooit zeker geweten, maar het verhaaltje steunt echt niet op baarlijke nonsens en toevalligheden. Dat Rangelov op één of andere manier bij de “diefstal” betrokken was, stond snel als een paal boven water. Victor werd disciplinair gestraft of berispt voor de “misdad”, want het moge bekend zijn dat het verliezen of laten verloren gaan van een document, waarop te lezen staat dat je “Russisch onderdaan” bent, is inderdaad voor de autoriteiten in Moskou een misdad ten overstaan van staat en regime. Victor ging zelden een taboeonderwerp uit de weg en was er evenmin de man voor om stil te glimlachen of de schouders op te halen. Spijtig genoeg hadden we het met

hem nooit over Seletsky, gewoon omdat die man ons op dat ogenblik totaal onbekend was. Dat heet dan een gemiste kans...

Een mooi begin alvast over een componist, die hier in het Westen niet of slechts ten dele bekend is. Hij werd geboren en leefde in de stad Gorki en dat was het dan. Er is verder niets meer te vertellen over deze Seletsky, gewoon omdat er geen verdere informatie voorhanden is. Hoe harder professor Caputo zocht, hoe dieper de slak in haar huisje terugkroop. Laten we dan meteen maar Seletsky's werkjes voor hem en zichzelf spreken. Vijf kozen we uit een beperkt assortiment, maar meestal brengen we er een eindstelling bij, een tiental diagrammen dus, waaruit een flink stuk eindspelwerk te leren valt. Aan de slag, dan maar!

In 2012 verscheen de "Encyclopedia of Chess Problems" (Milan Velimirovic en onze goede vriend Kari Valtonen, en evenmin daarin vonden we een woordje over het bestaan van Aleksandr Seletsky. Het is ons niet bekend waarom niet, tenzij het om een vergetelheid zou gaan. Maar het lijkt er stilaan op dat er een diep zwart doek hangt over leven en lot van een toch merkwaardig iemand. Seletsky blijft een potje, waarvan het deksel muurvast gedraaid is en slechts met veel pijn en moeite kan worden open gedraaid...

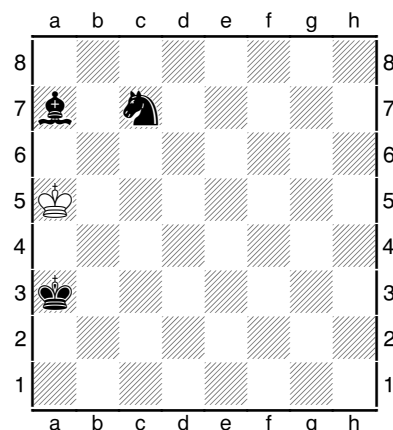

EG01a – Alexandr Seletsky
 "64" 1936 – 1° pr.
 FIDE-album 1914-44/deel 3, nr 742

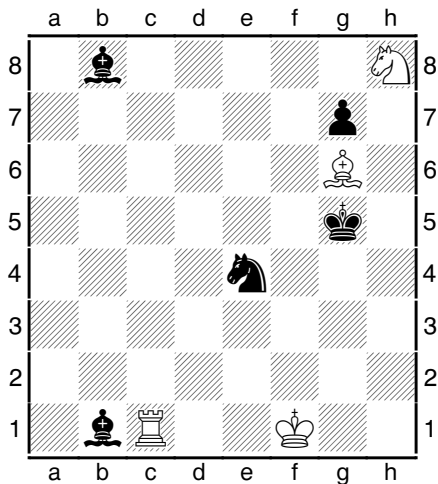
4+4 Wit speelt en houdt remise.

Het "Hoge Maai" thema in de Russische toendra! Wit moet Pa2 en b5 overboord gooien om door de onkwetsbare "Siegfried" op f2 op geraffineerde wijze pat af te dwingen. Dat gaat zo:

1.Pb4 Pxb4 (op 1...Lxf2 2.Pd3+ en na 3.PxLf2 heeft zwart 2 paarden die onvoldoende zijn om mat te geven.)
2.b6! Lxb6 3.Pe4! Pa2 4.Pd6! Pc3+ (beter dan 3...Pxd6) 5.Kb4 Pd5+ (5...Pxd6)
6.Ka4 Lc5! (6...Pxd6 of 6...Pa7 7.Pc4+, of 6...Pce7 7.Pc4+) 7.Pxc8 Pc7! 8.Ka5 Ka3 9.Pa7! (9.Pb6?#) 9...Lxa7 en we krijgen volgend einddiagram waarbij wit pat staat.

1+3 Pat! en dus remise.

EG03a – Aleksandr Seletsky
1° pr. Shakhmaty v SSSR 1931

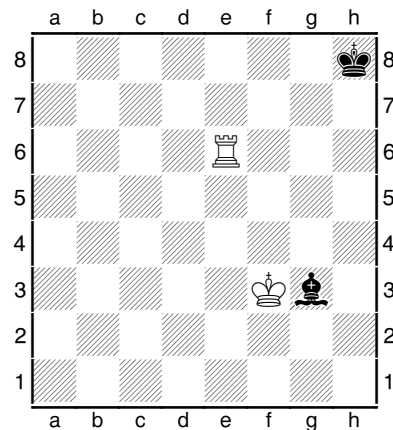
4+5 Wit speelt en wint.

Wie dit begint met 1.Txb1? ziet de winst langzaam maar zeker teloorgaan: 1... Pd2+) Daarom: **1.Kg2! Ld3 2.Td1 2.Pf2!** Zwart heeft geen sterkere zetten: 2...Lc2 3.Td8 Lf4 (3...La7 4.Kf3 Pd2+ 5.Txd2 Lxg6 6.Tg2; op 3...Ld6 4.Kf3 Pd2+ 5.Ke2 Lxg6 6.Txd6; op 3...Le5 4.Kf3 Pd2+ 5.Txd2 Lxg6 6.Td5 Kf6 7.Pxg6; op 3...Lc7 4.Tc8) 4.Td5+ Kg4 (4...Kh4 5.Lf3) 5.Lh5+ 6.Kh4 6.Pg6#. En nu over naar de hoofdvariant:

3.Kxf2 La7+ (3...Lxg6 4.Tg1+) **4.Ke1!** (4.Kf3? Lxg6 5.Kg7 Lh5+) **4...Lxg6 5.Td7 Lb8! 6.Txg7 Kh6! 7.Txg6+ Kh7 8.Te6! Lg3+** (8...Kh8 9.Te8+) **Ke2! Kxh8 10.Kf3** wat ons volgend diagram geeft: →

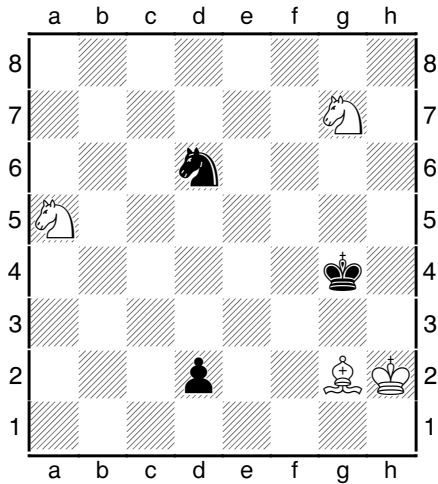
De zwartspeler, die hier zweert bij remise (met T tegen L is dat niet zo onlogisch) zal tegen een ervaren eindspeler op de kom bijten. Zoals in dit geval, een pure dominantie! Op 10...Lc7 11.Te8+ en 12.Te7+; op 10...Lh2 11.Tg6+ en op 10...Lb8 11.Te8+!

EG03b – Aleksandr Seletsky

Stand na **10.Kf3**

Deze hoofdvariant bestaat uit een rijtje interessante momenten: het effectvolle tegenoffer van zwart op de tweede zet, het fijne zijpel van de actieve witte koning en – op het einde – de vangst van de gedomineerde zwarte looper, die nergens soelaas vindt. Prijzrechter Arvid Kubbelj (één van drie broers componisten, waarvan er twee sneuvelden bij de belegering van Leningrad (St.Petersburg) in Wereldoorlog II vond het een “kaleidoscoop van fijne dingen, die zich voor het oog van de verblufte toeschouwer ontrolden”.

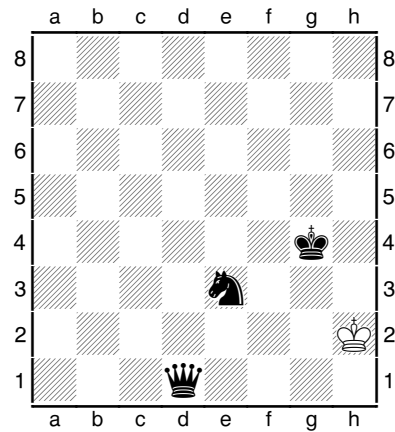

EG02a – Aleksandr Seletsky
Schachmatny Listok 1931
(in een correctie van Stephen Rotweil)

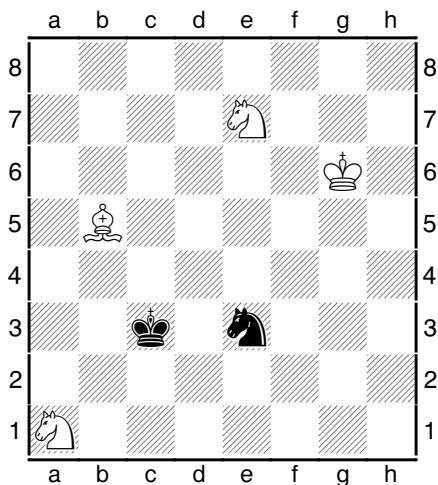
4+3 Wit speelt en houdt remise.

Een proefspel met 1.Pc4? faalt op 1...Pxa4! Maar de rest moet je eens proberen op te lossen, gewoon omdat het niet zo uitgebreid is: op de vijfde zet van wit is het al afgelopen!

De oplossing luidt: 1.Pf5! Pxf5 2.Lh3+ Kf4 3.Lg4! Kxg4 4.Pc4 d1D 5.Pxe3 en wie er nu het tweede diagram bij haalt merkt (tot zijn verbazing!) dat wit pat staat en dus remise binnen haalt.

1+3 Pat! Weer remise !

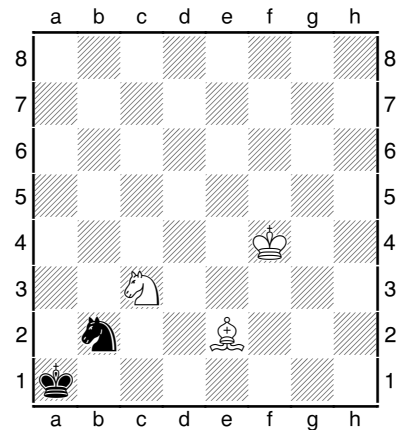

EG04 – Aleksandr Seletsky
Tijdschrift "64" 1938
Correctie van Stephen Rotweil (D)

4+2 Wit speelt en wint.

Het witte Pa1 is reddeloos verloren. Als in ruil daarvoor ook het zwarte paard mee van het bord gaat heeft wit nog L+P om de zege te halen. Dat is niet zo eenvoudig en valt bovendien buiten het hoofdstuk Seletsky. Het zwarte paard moet in een hoek worden gedrongen en dan hebben we het weer over dominantie:

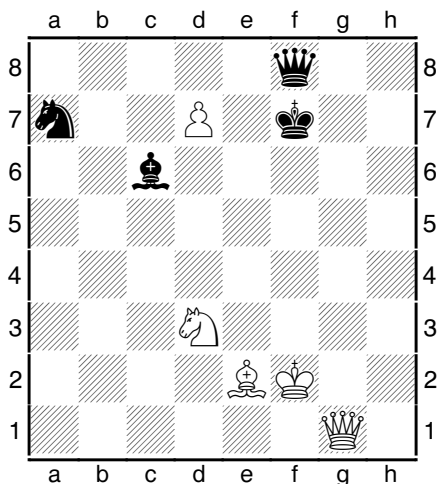
1.Kg5 (1.La4? Kb2) **1...Kb2** **2.Kf4 Pd1** (2...Pg2+ 3.Kf3!) **3.Pd5 Kxa1** (3...Pc3 4.Pxc3 Kxc3 5.Ka4; of 3...Pf2 4.Pe3 Kxa1 5.Lf1!) **4.Le2 Pb2** (4...Pf2 5.Pf6) **5.Pc3** (zie diagram) en het hulpeloze zwarte paard, dat moet spelen, loopt gewoon in de armen of benen (want een paard heeft geen poten! Een goede raad als je ooit met ruiters en/of de ruitersport te maken krijgt: zeg nooit ofte nooit dat een paard "poten" heeft!) van de tegenstander en gaat reddeloos verloren. Wit wint.

Stelling na **5.Pc3!**

Het was dit eindspel (nr 225 blz. 61) dat in het befaamde Kasparjan-boek over dominantie in eindspelen verscheen. Een eindspel, waarin het begrip "dominantie" zo klaar is als een klontje...

Tot slot van deze bijdrage over Aleksandr Seletsky zijn we U beslist nog het kunstig stukje schuldig, waarmee de quasi onbekende Rus in eigen land en in een van de eigen beroemde schaaktijdschriften een fraaie eerste prijs wist te winnen; Dit stukje eindspelschaak kreeg ook een plekje in het eerste FIDE-album 1914-1944 deel III nr 640. Het zou niet in ons opkomen U dit te onthouden...

EG05a – Aleksandr Seletsky
1° prijs – Shakhmaty v SSSR 1933
FIDE-album 1914-44/III nr 640

5+4 Wit speelt en wint.

“Tout ce qui suit est un très bel exemple de maniement des pieces dans l’attaque” zei de Franse schaakspeler en -componist Jean-Claude Letzelter (°1940), dus “een mooi voorbeeld van het beheer (en beheersing!) van aanvallende stukken”. Wit heeft een tot op de zevende rij gevaarlijk opgerukte pion, maar zwart dreigt de pion te winnen. De vijandelikheden vangen aan met:

1.Dg5!

Een verrassende zet, die zwart de kans heeft op twee manieren de pion te winnen. Bovendien riskeert de ♔ zich voor een stuk in onzeker vijandelijk gebied alleen en in aanvallende positie. Het voordeel is dan weer dat de zwarte koning zich erg onzeker moet gaan voelen. Op 1.Ke1? kon Lxd7 volgen, 2.Dxa7 Dd6; op 1.Lh5+ Ke7+ 2.Ke1 Df6! (2...Lxd7? 3.Dc5+; 2...Kxd7? 3.Dxa7+ Ke6 4.De3+ Kd7 5.Ke5+ Kc7 6.Da7+.

1...Ke6+

Na 1...Lxd7 2.Pf4! zou wit een beslissende aanval kunnen opzetten. De tekstzet verhindert een onmiddellijk 2.Lh5#.

2.Kg1

Wit moest dit koningsveld heel secuur uitzoeken. Immers zal de ♔ later behoefte hebben aan een stille zet naar een veld, waar de ♚ hem niet kan belagen en de hoofdlijn van de oplossing verder gezet kan worden, zonder dat de ♚ de kans krijgt via een paar schaakjes dichterbij te komen en redding kan bieden. B.v. zou na 2.Ke1? Kxd7 3.Pc5+ Kc8 zwart een paar schaakjes hebben klaarliggen (op e7 en b4).

2...Kxd7

Terwijl zwart eerst het gevaar op d7 moest afschudden heeft wit zijn stukken zodanig opgesteld dat een eindaanval onmiddellijk kan beginnen.

3.Pc5+ Kc8

Op 3...Kd6 4.Dg3+ Ke7 5.De5+ Kf7 6.Lc4+ Kg6 7.Ld3+ Kf7 8.De6+

4.Lb7+ Kb8 5.Dg3+

De ♔ moet nodig en bij voorbaat een schuilplaats vinden en daarom is de tekstzet beter dan 5.De5+, wat zwart een schaakje laat op g8.

5...Ka8

Wit heeft zwart zo lang opgejaagd tot de zwarte vorst in het hoekje gedrumd staat. En nu komt de eerste charge met een onverwacht offertje:

6.Lb7+! Lxb7 7.Pd7!

Met matdreiging op b6. Daarom moet de zwarte dame optreden:

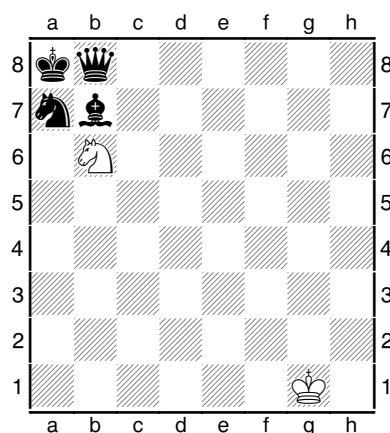
7...Dd8

De enige zet die beide matvelden b6 en b8 dekt.

8.Db8 Pb6#

Dit alleszins onverwacht en merkwaardig stikmat verdient een eigen, laatste diagram...

Mat- en eindstelling.

4+1

Zwart staat mat!!

Samen met de publicatie van dit werkje in het FIDE-album werd toen al gevraagd naar meer informatie omtrent de componist ervan, maar het "Request for more details" bleef tot op heden open staan...

Ook op de befaamde site van chesshistory Winter blijft men het antwoord schuldig. Men verwijst er ook wel naar het mooie stikmat dat o.a. reeds in 1943 door Irving Chernev in *Chessboard Magic!* werd gepubliceerd

Zie afbeelding hiernaast.

7

A. S. SELETSKY
WHITE TO PLAY AND WIN

First Prize—
"Chess in U.S.S.R." 1933

An astonishing illustration of smothered mate!
How the great Philidor would have enjoyed this beautiful treatment of what players call "Philidor's Legacy"!

1 Q—Kt5!	K—K3ch!
----------	---------

If 1 . . . B x P, Kt—B4 followed by 2 B—R5ch wins. Or, if 1 . . . Q—K2, P—Q8(Q).

2 K—Kt1!	K x P
----------	-------

Of course not 2 . . . B x P, 3 B—Kt4ch, K—B2, 4 Kt—K5ch, K—K1, 5 B x B mate.

3 Kt—B5ch	K—B1
-----------	------

If 3 . . . K—Q3, 4 Q—Kt3ch, K—Q4, 5 B—B4ch! K x B, 6 Q—Kt3ch and wins the Queen.

4 B—R6ch	K—Kt1
5 Q—Kt3ch	K—R1
6 B—Kt7ch!	B x B
7 Kt—Q7!	Q—Q1

To guard the threatened mate by 8 Kt—Kt6, or 8 Q—Kt8.

8 Q—Kt8ch!!	Q x Q
9 Kt—Kt6	

Mate.

De Franse schrijver en Nobelprijswinnaar literatuur André Gide (1869-1951), zelf een vrij goed schaker, liet zich regelmatig verleiden door de schoonheid, maar vaak ook broosheid van het schaakspel. Ergens in 1929 liet hij zich in zijn moedertaal dit ontvallen:

"L'amusement que je prends à tirer un brusque parti d'un bizarre concours de circonstances m'a fait perdre bien de parties d'échecs. Je ne résiste pas à l'attrait d'un coup hasardeux, séduction de l'opinion qui, dans certains cas, mais bien rares, peut mener aux plus fécondes découvertes".

Het had op een blinkende, koperen naamplaat kunnen prijken, met vergulde vijzen gedreven op de muur tegenover de trap van ons eigenste lokaal van onze vereniging...

"Het aangename, dat ik haal uit een eenvoudig partijtje schaken tijdens een bruusk verloren ogenblik, heeft me wel wat partijen doen verliezen. Omdat ik nooit of zelden kon weerstaan aan de bekoring van een onverwachte en vermetele zet, die in bepaalde en zeldzame gevallen kan leiden tot de meest vruchtbaarste en mooiste ontdekkingen".

We danken Ignaas voor zijn bijzondere bijdrage !